

individu aan de omgeving volkomen zal zijn, en de mensch in het bevorderen van het algemeen welzijn zijn lust bevredigt, zal de verzoening tusschen egoïsme en altruïsme voltooid zijn.

In dit schoone lied van blijde toekomst is nu door VON HARTMANN'S pessimisme, de philosophie van de smart, een wanklank gebracht. Het eigenaardige van deze ethica is bovendien, dat zij weer een „transcendent begründete” wil zijn. Na hoogst lezenswaardige dingen over de onmogelijkheid van een samengaan van sociaal-eudaemonistische en evolutionistische moraal te hebben gezegd, waarbij men onder het lezen telkens denkt aan het: „die wetenschap vermeedert, die vermeedert smart”, eindigt deze merkwaardige denker met het „Moralprincip der Erlösung” aan te bevelen, waarmee hij dan bedoelt de verlossing van het Absolute, welke bespoedigd wordt door onze deelneming aan de tegenwoordige illusie van dat Absolute, de „Culturentwicklung”. Hij sluit zijn boek dan ook met deze ontzettende woorden: „Das reale Dasein ist die Incarnation der Gottheit, der Weltprocess die Passionsgeschichte des fleischgewordenen Gottes und zugleich der Weg zur Erlösung des im Fleische Gekreuzigten: die Sittlichkeit aber ist die Mitarbeit an der Abkürzung dieses Leidens- und Erlösungsweges.” 1)

Zoo heb ik U dan gewezen op wat de ethica der moderne philosophie van de zedelijkheid heeft gemaakt en daarmee op wat van de erkenning van het organische wel niet een gevolg is, maar waartoe het aanleiding kan geven. Ligt nu de aansluiting ook der ethiek in de Gereformeerde Theologie aan het heden, juist in die erkenning van het organische, toch behoeft men daarom nog niet bevreesd te zijn, dat zij bij die erkenning de daaraan verbonden gevaren niet zou kunnen ontgaan; dat zij door die erkenning als de ethica der moderne philosophie pantheistisch en irreligieus zou worden. Immers dat zal zij niet, wijl zij de autoriteit van de Schrift erkent, welke de nieuwere wijsbegeerte juist verwerpt. Tusschen deze en ons ligt de Schrift.

Het eenig gevaar, dat de ethiek der Gereformeerde Theologie zou kunnen bedreigen, ligt in de aanraking met deze moderne ethica, en deze zaak dient thans nog onder de oogen gezien. Ik kan mij een zekere beduchtheid hier begrijpen, te meer daar juist de ethiek, in

1) Das sittliche Bewusstsein, p. 688, 2e editie.